

РОЗДІЛ І. ТЕОРІЯ МОВИ

Анатолій Зеленько

УДК 81'1

ЕВОЛЮЦІЯ КАТЕГОРІЇ ЗНАЧЕННЯ У СТРУКТУРІ РІЗНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ

Автор розвідки, зважаючи на еволюцію лінгвістичних парадигм, у кожній з них характеризує появу категорії значення, робить це на основі використаних ним категорій свідомості і відомих її категорій несвідомості, підсвідомості й власне свідомості, а також виділяючи у свідомості ментального, емотивного й вольового компонентів.

Ключові слова: лінгвістична парадигма, категорія, значення, свідомість, підсвідомість.

У цій розвідці автор не просто в черговий раз веде мову про еволюцію парадигм, а виявляє в кожній з них, яке місце в ній посідає категорія значення. Виявлення природи значення в мові нами трактується як мікроструктурний аналіз проблеми походження мови, що далі й обґрунтовується.

Вона присвячена аналізу значення в основному в загальнотеоретичному історико-генеалогічному аспекті, що є метою дослідження. Автор статті зосереджується в ній на психологічному й анатомічно-фізіологічному розгляді проблеми співвідношення мовно-мовленнєвої й усїєї психологічної діяльності людини від прадавнього до сучасного етапів, що й становить завдання роботи.

Попередньо наголошуємо, що основна проблема мовознавства – про значення в мові й аспекти її розв'язання вирішуються в мовознавстві по-різному: в аспекті традиційному, коли аналізується виділений давніми греками звуковий варіант мови, а в ній – лексичне значення, модерному, започаткованому структуралістами і представленому теоретичною структурною та функціональною лінгвістичними, нарешті – когнітивною лінгвістикою і прикладним, започаткованим дескриптивістами-структуралістами і продовжений генеративістами, а частково підхоплений І.О. Мельчуком. Вони, зрозуміло, диференціюються нами, а історія мовознавства засвідчує постійне переплетення, бо антропоцентризм у мовознавстві виявляє себе якщо не чітко вираженим, то прихованим прикладним характером, а традиції й новаторство і в мовознавстві – категорії відносні, що зумовлює актуальність роботи.

У психології проблема співвідношення мовно-мовленнєвої і усїєї психічної діяльності мала б розв'язуватися в процесі аналізу еволюції психічних парадигм від рефлексології до фрейдизму. Нами це наголошується зверненням до одіозної для радянської, але вкрай значимої, навіть зважаючи на негативне нищівно викривальне спрямування проти так званої буржуазної науки, книги [Основные направления 1966]. До речі, вона не була винятком, бо позитивний негативізм до науки засвідчений не лише у мовознавстві запереченням вчення акад. М.Я. Марра, фонології, але й у біології – генетики, у фізиці – кібернетики і т. д.

Щоб дійти до проблеми про значення в різних мовних одиницях як реалізацію в підсвідомості, базової на конкретно-образному мисленні, постала потреба співвіднести як підсвідомість, реалізовану мовою, чи мовно-мовленнєвою діяльністю людини в онтогенезі, та свідомості у широкому розумінні живих істот у філогенезі, тобто розглянути усї нині виділювані психологічні парадигми. Не менш значимим стало ознайомлення з еволюцією нервової системи тварин і людини, анатомо-фізіологічною структурою нервової системи людини. Робимо усє те на основі ознайомлення з будовою вищої нервової системи людини та еволюцією психіки в онтогенезі й філологенезі на тлі аналізу процесу розвитку матеріальної та духовної культури за даними біології, антропології, етнографії, археології.

Неодноразове звернення автора до лінгвістичних парадигм, аналіз їх еволюції переконали його, що й донині мовознавці недостатньо кваліфіковано використовують саме *здобутки психології*. Якщо в попередні століття на тлі диференціації різних галузей науки, зокрема й мовознавства, це було зрозумілим, зважаючи на порівняно неглибоку диференціацію наук, то нині у зв'язку із зростаючою інформативністю наук інтегрування різних галузей особливо ускладнюється; хрестоматійно це ілюструється аналізом інтегрування мовознавства з психологією про формуванні останньої лінгвістичної парадигми.

Саме під кутом зору поєднання мовознавства з іншими галузями науки, зокрема з психологією, й аналізується нами еволюція лінгвістичних парадигм. На жаль, синхронний аналіз лінгвістичних та психологічних парадигм поки що неможливий через цілий ряд чинників. Отже, маємо визнати, що навіть поверхове розуміння еволюції лінгвістичних парадигм неможливе без вияву співвіднесення з *психологічними*. Додамо, що хоч це нами й нашими попередниками лише започатковане, але ми дійшли до розуміння того, чому постали на сучасному інтеграційному етапі розвитку мовознавства проміжні галузі (психолінгвістика, етнолінгвістика і т. д.) трансформуються в окремі лінгвістичні парадигми. Так, визнаємо, що психологізм, психолінгвістика переросли в когнітивну лінгвістику.

На жаль, лише поверхово допомогла познайомитись з психологічними парадигмами книга радянського періоду, у якій викривалась буржуазна сутність західноєвропейської науки [Основные направления исследований 1966] і такого ж характеру інша, у якій нищівно критикувалась буржуазна філософія ХХ ст. [Буржуазная философия 1974]. У цих книгах наукові парадигми безпідставно некритично розвінчувалися

визначними радянськими фахівцями в галузі психології та філософії. Такий курс радянських учених став причиною невисокого теоретичного рівня різних гуманітарних галузей, зокрема і мовознавства.

Радянські філософи, а зокрема й дослідники-мовознавці звукову мову вичленовували в психічній діяльності, вона трактувалася ними як інстинктивна діяльність. Психологічні ж парадигми пройшли етапи рефлексивної психології І. Павлова, І. Сеченова, біхевіоризму, гештальт-психології і вийшли на вивчення складніших процесів психічної діяльності, зокрема мислення. Психологи й психолінгвістики намагалися визначити місце мови в системі пізнання. Робилося це з меншою чи більшою науковою вірогідністю. Скажімо, в теорії І.І. Павлова мова кваліфікувалася як друга сигнальна система. До речі, ця теза не суперечить еволюції проблеми співвідношення мови й мислення, свідомості й мовно-мовленнєвої діяльності. На опосередкований характер мовних одиниць як засобів пізнання звернули увагу гештальт-психологи.

У цій розвідці на відміну від усіх інших своїх попередників еволюцію лінгвістичних парадигм автор співвідносить з еволюцією психологічних парадигм. По-іншому роль і місце звукової мови у формуванні підсвідомості не можна визначити. На жаль, не все в цьому випадку зроблено найкращим чином, але інакше не може бути, бо знаємо поки що одного лише прямого попередника, який поєднав аналіз лінгвістичної й психологічної категорій. Йдеться про А.М. Безпаленка, який зробив спробу на основі психологічної парадигми гештальт-теорії розв'язати поставлене в мовознавстві питання про значення, бо вважає, що її застосування в лінгвістиці дає можливість розкрити психічний механізм їх [Безпаленко 2010: 26] хоча б на звуковому рівні.

Отже, йдеться про спробу А.М. Безпаленка, яка передувє аналізу мовотворчості американського ученого Стівена Пінкера й усій проблематиці „Смисл ↔ Текст”. На відміну від традиційних дисертацій у мовознавстві, присвячених історії мовознавства, у цьому дослідженні, як свідчить автореферат, зроблено успішну спробу синтезувати історію й теорію мовознавства, справді відтворити історію як еволюцію лінгвістичних парадигм. Дослідник демонструє органічне поєднання історії й теорії мовознавства, наголошуючи на тезі, що психологічна парадигма гештальт-психології протезувала лінгвістичним парадигмам структуралізму та когнітивізму.

Було б логічно зробити на основі вияву в кожній з лінгвістичних парадигм психологічне підґрунтя, аналізуючи співвідношення кожної з парадигм з якоюсь психологічною.

Зрозуміло, у процесі аналізу рефлексивної, асоціативної парадигм, гештальт-психології, біхевіоризму, генетичної епістемології Ж. Піате та інших психологічних парадигм хотілося б визначити роль і місце у процесі пізнання мови, власне мовної діяльності. У черговий раз автор розвідки цього зробити поки що не зміг, як не змогли здійснити і його попередники, навіть зважаючи на спробу А.М. Безпаленка [Безпаленко 2010]. Поки що автору розвідки про інші наукові спроби, крім цієї, співвіднести лінгвістичну парадигму з психологічною не відомо.

Певні, що таким же чином мають бути проаналізовані рефлексологія, біхевіоризм та інші психологічні парадигми, бо нинішня когнітивна лінгвістика без цих екскурсів не може бути пізнана ні в аспекті загально теоретичному, ні в прикладному. Ще раз наголосимо, що уже згаданий А.М. Безпаленко [Безпаленко 2010] через виявлений у гештальт-психології принцип суміжності відтворює лише одну з ланок у ланцюжку проблеми співвідношення мови й свідомості (а не лише мислення). Нам би хотілося, щоб, крім визначеного дослідником вектора в напрямку до структурної лінгвістики, були виявлені орієнтири на генетичну зумовленість закономірностей названого процесу хоча б у генеративізмі Н. Хомського та „новому вченні” (яфетидології) М.Я. Марра.

Саме когнітивісти усвідомили й реалізують тезу про те, що закономірності – це *напівусвідомлені* фізіологічні закономірності. Гармонія у сфері матеріального чи ідеального – це близькі до первинної генетично зумовленої стандартом взаємодії людини-істоти з природним середовищем. Скажімо, поліщук-українець любить картопляні страви із свининою, бо природничо-кліматичні умови зумовили наявність у його шлунку ферментів, які сприяють засвоєнню картоплі та сала. Нормальний психічно чоловік, у якого не гіпертрофований статевий потяг, не обмине поглядом молодицю з виразно округлими сідницями. Мало ймовірно, що він при цьому подумає про них як атрибут здорової дітородної самиці.

Американські лінгвісти, будучи послідовними прагматистами, *лінгвістичну проблематику* розв'язують не на основі здобутків самої психології, а в органічній *єдності* мовознавства з *психологією* та *фізіологією*. У своїй щойно підготовленій рецензії на книгу С. Бурлак [Бурлак 2011] ми вказуємо на те, що її авторка також підпала під вплив північноамериканських дослідників, які таким чином розв'язують проблему про походження мови. Якщо американські дискриптивісти робили це підсвідомо, так би мовити з позицій неопозитивізму, то генеративіст Н. Хомський утверджує це як методологічний принцип, а Стівен Пінкер і сучасні когнітивісти поєднання психологічного й анатомо-фізіологічного вивчення звукової і мови у широкому розумінні роблять нормою своєї дослідницької роботи, нехтуючи принципами філософії, зокрема витлумачення еволюції людини і процесу пізнання як стадіального процесу.

Навіть підручники й посібники із загального мовознавства фокусують ту ж таки ваду. Їхні автори не обґрунтовують логічності з'яви мовознавства у вигляді когнітивної парадигми, в якій найочевидніше дається визнаки антропоцентричний принцип, який у попередніх парадигмах був більшою чи меншою мірою прихований (зокрема у мовознавстві). Автор розвідки, найперше, вбачає це в тім, що люди-науковці вивчають прямі й опосередковані закономірності взаємодії людини як анатомо-фізіологічної істоти із закономірностями *дотичного* до (прямо й опосередковано) природного середовища. Міра цієї дотичності відносна, бо в процесі еволюції людини розширюється її взаємодія і зростає кількісно й якісно інформація.

Сучасна когнітивна лінгвістика своїм утвердженням у російському та українському мовознавстві завдячує зарубіжним колегам, бо у радянській науці проблема аналізувалася як співвідношення мови й мислення. І на жаль, мислення обмежувалося понятійною ланкою.

У радянському мовознавстві проблема була представлена примітивним витлумаченням уже названих категорій. Обидві вони поставали взаємопов'язаними, але не тотожними одна одній. Обґрунтовувалося це на основі неспівпадання у категоріях одиниць та компонентів одиниць (речень та членів речення, суджень та членів судження). З часом стало можливим виділяти у становленні мови й мислення відповідні етапи (у мови – жесто-мімічна, звукова, наукова, комп'ютерні мови, у мислення – наочно-ділове, конкретно-образне, понятійне). Все те відбувалося підсвідомо. Тут нами наголошується на вираженні, скажімо, у лексемах бінарної конкретно-образної свідомості у вигляді лексичного значення.

Аналізуючи різні лінгвістичні парадигми, констатуємо зміну категоріального апарату і методик дослідження, їх еволюційне спадкоємне змістовне ускладнення. Стрижневою об'єднуючою категорією аналізу змісту звукової мови, зокрема лексики, названо *значення*.

Саме тому при аналізі *лінгвістичних* парадигм на основі їх інтеграції з *психологічними* вказуватимемо на те, як у них витлумачується значення, найперше лексем, хоч на сучасному етапі враховується не лише розрізнення лексичного й граматичного, але й граматичне, фонетичне, морфемне, граматичне морфологічне, граматичне синтаксичне, а в структурі усіх типів – різне співвідношення ментального конкретно-образного та емотивного компонентів.

Розв'язок проблем походження мови й значення у ній реалізується на *макроструктурному* та *мікроструктурному* рівнях, а власне в аспектах аналізу загальних закономірностей *становлення мовних систем* із залученням філософії, історії, психології, демографії, археології і *закономірностей* формування *значення* мовних одиниць усіх рівнів на основі тези про те, що в значенні як видовому понятті категорії інформації відтворюється трикомпонентна свідомість (ментальний, емотивний та вольовий компоненти). Історія мовознавства, а точніше еволюція лінгвістичних парадигм це фактично демонструє. Саме синергетичний детермінізм як напрямок когнітивної лінгвістики не лише стверджує, що якщо описове класичне мовознавство (створивши буквено-звукове письмо), дало можливість зібрати до купи попередню інформацію землян, то когнітивна європейська лінгвістика розв'язком проблеми автоматичного перекладу дасть змогу безмірно його збагачувати і оперативно ним користуватися.

Проникнення у сутність значення в мові може й реалізується фактично лінгвістично-психологічно, психо-фізіологічно і т. д. На сьогодні стала очевидною несамодостатність приховано інтегрованого суто лінгвістичного аспекту. Не розв'язують проблему ні психолінгвістичний, ні культурологічний аспекти; нам бачиться, що перспективним має стати інтегральний психо-фізіологічний у єдності з демографічно-етнографічним аспектами. До речі, поєднання макроструктурного і мікроструктурного, реалізованого через виділені ученим універсальні (можливо, й хибно) чотири елементи та дифузність їх значення. Констатуємо, що у М.Я. Марра саме бінарний дуалізм проміжних між мовознавством та іншими галузями науки і їх недостатність (кожної зокрема) зумовили сформування сучасної когнітивної парадигми, а також інших, що їй передували.

Отже, вивчення значення мовних одиниць має давню традицію. У класичному мовознавстві аналізувався підсвідомо в основному ментальний компонент лексичного значення парадигматичного у синхронії, граматичний морфологічний і початково граматичний синтаксичний – синхронічно в синтагматичі.

На сучасному етапі визначені давньогрецькими ученими мовні одиниці у XIX й XX ст. були співвіднесені з локалізованими центрами в корі головного мозку. Сучасна біологія, анатомія й фізіологія та медицина в основному підтвердили на анатоμο-фізіологічному рівні виділену давньогрецькими ученими систему мовних одиниць.

Порівняльно-історичне мовознавство стало екстенсивним продовженням методики аналізу описової парадигми. Зважаючи, що й надалі дослідники мови оперували свідомо нерозчленованими одиницями системи мови, в основному будучи зосереджені на формі (засобах вираження) їх, лише залучення кількох (багатьох) мов давало змогу поглиблювати зміст одиниць за рахунок вираження іншими засобами уже визначеної у кожній окремій мові інших значень (різновидів змісту одиниць). Таким чином, аналіз форми поглиблював зміст окремих одиниць і зміст мовної системи як засобу вираження підсвідомості людини-носія звукової природної мови. У компаративізі процес вивчення значення мовної одиниці певною мірою діахронізується й синтагматизується. Компаративне й зіставне мовознавство започаткувало розрізнення синхронії та діахронії у функціонуванні мови, виділення мікроструктурного й внутрішньоструктурного та позамовного аспектів вивчення за допомогою виявлення внутрішньої форми (етимологічного значення) слова та мовної моделі світу на основі реконструкції родовідного дерева індоєвропейської сім'ї мов. Аспект мікроструктурний на цьому етапі наочно супроводжується макроструктурним, позамовним.

Складний процес індоєвропеїзації населення Західної Європи ілюструється розглядом завоювання кельтів, галів, германців Римською імперією. Зрозуміти гальсько-германську інтеграцію дає ознайомлене з тритомною історією Риму [Моммзен 1997], зокрема з третьою частиною [Моммзен 1997: 571-636] роботи ученого.

Початок XX ст. знаменує утвердження і в мовознавстві мікроструктурного аналізу в особі лінгвістичного структуралізму. У цьому випадку лінгвістика наздоганяла фізику, що виділила з себе ядерну, та біологією, що

сформувала генетику. Отже, якщо компаративістика з ХІХ ст. розширила об'єкт дослідження по горизонталі, то структурна лінгвістика зробила це в глибину, по вертикалі. І в першому і в другому випадках завдяки розширенню об'єкта вивчення відбулося поглиблення предмета його вивчення, власне емпіричний етап у розвитку мовознавства поступається раціональному. До речі, на сучасному етапі уже анахронізмом постає захист дисертації у вигляді тлумачення якоїсь писемної пам'ятки.

Молодограматики-компаративісти абсолютизацією фонетичного закону, аналогією у морфології фактично на рівні мовного явища без наголошення на диференціації форми і змісту спрямували зусилля мовознавців на пошуки внутрішньомовних закономірностей, деталізованих структуралістами, як робили вони у процесі мікроструктурного аналізу мовних одиниць усвідомлено в аспекті форми, підсвідомо – змісту. Структуралісти-лінгвісти через певний проміжок часу переконалися, що у мовознавстві як соціальній галузі мікроструктурним аналізом й оперуванням елементарними квантами інформації не можна сподіватися ні на розв'язок важливих прикладних завдань (як наприклад, розв'язок проблеми автоматичного перекладу), ні на справді наукове пояснення походження мови; вони мимохідь значення пов'язали з функцією – призначенням функціонування мовних одиниць.

Функціональна лінгвістика як деталізатор соціолінгвістики базується на розумінні того, що пізнання закономірностей взаємодії людини з соціологізованим середовищем трансформується у *пізнання закономірностей використання* людиною *закономірностей функціонування мови* як певного, виділеного нею явища. Таким чином, лінгвістична категорія значення в усій повноті антропоцентрується. Разом з тим онтологія категорії поглиблюється й ускладнюється. Утвердження функціональної парадигми в еволюції мовознавства зумовлене необхідністю наголошення того, що мовне категоризування, виділення мовних одиниць та категорій завдячує функціональному призначенню мови і такому ж диференційовано функціональному їх виділенню. Функціонально диференційована підсвідомість (і певною мірою свідомість) сформовані за закономірностями асоціацій конкретно-образного мислення виражальними засобами цієї форми мови. В одиницях і категоріях системи мови матеріалізуються з більшою чи меншою абстрагованістю й узагальненням наслідки взаємодії закономірностей людини анатомо-фізіологічної істоти із закономірностями фізичного природного середовища.

Функціональна парадигма зумовлена необхідністю усвідомлення, що мова, зокрема звукова природна, формує зміст у вигляді підсвідомості, підсвідомості за формами і засобами вираження, притаманними мові як засобу спілкування на даному її етапі. У мові як формі і засобі пізнання природного середовища матеріалізується взаємодія функціонування людини як анатомо-фізіологічної істоти та фізичного природного середовища. До речі, з кінця ХХ ст. починає домінувати аналіз категорій у синтагматиці як наочно-дійових актів мовця, що співпадає з розумінням того, що дослідник-теоретик закономірності функціонування, скажімо, мовних одиниць чи категорій опосередкованої взаємодії людини з природним середовищем має витлумачувати як закономірності використання їх для поглиблення процесу пізнання досліджуваного явища.

Функціональна лінгвістика вузько визначені теоретиками описового мовознавства граматичні (а точніше й найперше лінгвістичні) категорії окремих частин мови трансформує в універсальні міжчастиномовні справді лінгвістичні категорії (категорію особи дієслова, скажімо, вона трансформує категорію персональності, категорію часу дієслова у міжчастиномовну категорію темпоральності і т. д.). До речі, українська функціональна лінгвістика у другій половині ХХ ст., а на межі ХХ і ХХІ когнітивна у вигляді концептуалізму завдячують фактично стихійній російській науковій глобалізації. І якщо у першій був очевидний лідер І.Р. Вихованець, то у другій назвати провідника значно важче, бо його фактично не знаходимо серед наукових працівників лінгвістичних академічних установ.

Генеративісти абсолютно справедливо констатують, що психічний компонент значення мовної одиниці (найперше, лексичного значення) завдячує глибинній біологічній природі. Чомусь принципи генеративізму в українському та російському мовознавстві утверджуються з трудом, часом поза усвідомлення їх самими дослідниками мови.

Розвиток психічної діяльності сучасними філософами кваліфікується як „кола нехвильових функцій чи редукція вектора станів [Маркова 2010: 163]; при цьому наголошується на тому, що „суттєві для функціонування мозку процеси відбуваються на межі між квантовими і класичними феноменами” [Маркова 2010: 167]. Вихід на принципи генеративної лінгвістики в українському мовознавстві фактично зробила І.П. Довбня у підготовленій до захисту дисертації [Довбня 2011]. Вона ж замість того, щоб показати, як загальна ознака простору (а фактично розвитку матерії і її пізнання), яка реалізує глибинну закономірність і сама реалізується у мові, обмежується у своїй дослідницькій роботі компаративною лінгвістикою, замість того, щоб через генеративну вийти на когнітивну. У відгуці на автореферат дисертації І.П. Довбні автор цієї розвідки відзначає, що її дисертація виконана без усвідомленого використання категорії концепту, хоч треба було відштовхнутися при аналізі категорії простору від основоположної тези генеративізму Ноама Хомського про вроджений характер виникнення й функціонування мови.

Посилаючись на Ч. Дарвіна, на вищому рівні тезу про мову як другу сигнальну систему І.П. Павлова (відповідно й мислення, свідомості) Стівен Пінкер витлумачує таким чином, ніби людський гнучкий розум є наслідком взаємодії багатьох конкуруючих інстинктів, успадкованих від тварин і набутих людиною [Пінкер 2004: 14].

Глибинна бінарність як стрижнева ознака категорії оцінки родової категорії ментального емотивно продуктивного реалізована В.Я. Плотніним стосовно фонологічної підсистеми [Плотник 1977; Плотник 1993],

що фактично констатує Р.В. Васько [Васько 2011], а щодо лексичної підсистеми – М.П. Кочерган [Кочерган 1980].

Абсолютизоване однобоке заперечення вчення акад. М.Я. Марра має стати неприйнятним сучасними лінгвістами, хоч тези концепції про дифузність чотирьох первинних елементів, семантична зумовленість їх трудовою діяльністю й соціальною організацією суспільства не можна глумачити на основі сучасного стану речей. Безумовно, в М.Я. Марра це недостатньо переконливо обґрунтовувалося. Мабуть, нині час би вже спробувати зрозуміти, що констатоване М.Я. Марром треба якимось чином поетапно хронологізувати з понадмільйонним перехідним періодом у формуванні синтетичного засобу спілкування людини від дозвучової „ручної мови” до сучасної штучно виділеної звукової природної мови. Зрозумілою на початковому етапі формування мови була обмежена кількість елементів, конкретний природний зв'язок мовної одиниці з позначуванню нею явищем (навіть не предметом), дифузність їх, синтетизм форм вираження. Очевидно, саме жест як засіб вираження дифузного значення не міг розчленуватися на компоненти, залишивши це звуковій мові.

Знову ж такі фактично формальний чотирьохелементний аналіз значення у процесі комплексного мовного та історико-культурного й демографічно-археологічного дослідження акад. М.Я. Марра також не визначив основного напрямку семасіологічних досліджень, зважаючи на відзначуваний ученим глотогонізм у розвитку мови й функціональний перенос і дифузність первинних мовних елементів.

Під цим кутом зору нас зацікавила книга визначного біолога [Татаринів 1985] саме ускладненим розумінням класичної еволюції тваринного й рослинного світу шляхом доповнення її моделлю перервної рівноваги, у якій виділяються тривалі періоди рівноваги, чи стазису [Татаринів 1985: 8]. У даному випадку може йтися про стадіальність у розвитку живої природи. До речі, серед причин стрибкоподібного розвитку живих організмів називається й вертикальне перенесення блоків генів ученим [Татаринів 1985: 30] в аспекті макроеволюції. Зрозуміло, це запозичила генетика, а точніше генна інженерія.

Етимологи оперують значеннями, що є наслідком попередньої мільйонної еволюції у співвідношенні мовного і позамовного, успадкованого від дозвучового періоду функціонування засобу відображення пізнаваного світу і спілкування прадавньої й давньої істоти-людини. Саме тому вчення акад. М.Я. Марра про „ручну мову” і наукові періоди походження мови, як і психологічні парадигми, у яких йдеться про співвідношення мови й свідомості, мають сприйматися передумовою поетапного відтворення понадмільйонної еволюції формування мови у широкому розумінні.

Між іншим, ознайомлення з книгою Теодора Момзена [Момзен 1997] пояснює, чому первинним осередком звукової мови М.Я. Марр визначив Середземномор'я, де він шукав прототипи чотирьох елементів і чому така тривала у часі еволюція мови.

До речі, якщо комплексне вивчення мови й культури Закавказзя було даниною М.Я. Марра як дослідника культури його батьківщини, то дослідження цивілізацій Середземномор'я давало змогу обґрунтувати стадіальність у розвитку мови і навіть співвіднести ним виявлені чотири компоненти з конкретними етносами.

І все ж можна у такому разі зрозуміти причину, чому М.Я. Марр запозичив у генетики чотири елементи, як і те, що автор розвідки, аналізуючи концепцію ученого, у якій констатується єдність глотогонічного процесу, стадіальність формування мов, зумовленість мовних закономірностей позамовними, дифузність первинних мовних елементів при врахуванні конкретики їх аналізу сучасною мовознавчою наукою, мають бути беззастережно сприйняті. Немає все ж поки що можливості хіба що науково пояснити чотиричленність первинних мовних елементів. До речі, це при тому, що вже ряд учених схиляється до визначення ізоморфізму генного і мовного кодів. Можливо, визначення Стівеном Пінкером дискретності одиниць у системах функціонування живих організмів і процесу пізнання, як і кінченість елементарних одиниць у них та безкінечність можливих комбінацій цілком достатні, щоб визнати ізоморфізм генного та мовного кодів.

До речі, автор цієї розвідки на відміну від компаративіста В.В. Левицького, що кваліфікує теорію М.Я. Марра як пустопорожнє марення, вбачає у ній геніальну спробу визначити сутність значення на основі міждисциплінарного діахронічного аналізу, залучивши філософію, культурологію, історію, етнографію, демографію, археологію, палеографію.

Як бачимо, психологізм, психолінгвістика, а потім генеративна лінгвістика спрямували мовознавців на інтеграцію з психологією, нейропсихологією, а на етапі когнітивної лінгвістики – із залученням відомостей з анатомії й фізіології психічної системи та її еволюції.

Щоб визначити останню ланку когнітивного відтворення функціонування системи мови, зокрема мікро- й макроструктурні її категорії, зробимо деякі зауваження з приводу книги уже згаданого Стівена Пінкера, відштовхуючись від аналізованого нами вчення акад. М.Я. Марра. Подальший аналіз концепції американського ученого супроводимо, найперше, критичним застереженням про те, що й він, на жаль, залишився у полоні абсолютизації звукової мови як ніби єдиної форми когнітивно-комунікативного засобу спілкування людей. Це стало причиною того, що закономірності комплексного засобу спілкування на сучасному етапі він намагається пізнати на основі пізнання лише його самого.

Отже, проблему значення у мові дотично до мікро- й макроструктурного аналізів формування (а не просто походження) мови розв'язує Стівен Пінкер [Пінкер 2004]. Лінгвістичне дослідження реалізується психологічно й психоневрологічно власне анатомо-фізіологічно. Підхід ученого зрозумілий, бо анатомо-фізіологічне спрямування пізнання мови актуальне особливо на тлі уже застарілого схоластичного

європейського, зокрема російського вітчизняного й радянського мовознавства. Думається, висловлена теза аргументації не потребує. Але й концепція Стівена Пінкера, на нашу думку, хибує у цілому ряді випадків.

Відзначаючи дискретність мови, як і генного коду, учений висловлює сумнів щодо співпадання кодових систем життя й свідомості, власне свідомості (мислення й мови) та генного коду [Пінкер 2004: 72, 74]. Ми з цією тезою погоджуємось, але витлумачуємо по-іншому, бо твердимо, що мовний код трансформує якимось чином природний генний код. Безперечно, визнання передування звуковій мові мови ручної (жестів та міміки) стає підставою для того, щоб диференціювати код першої і другої і вважати код другої трансформацією першої. Йтиметься не лише про кількість, але й якість, однієї другою від першого.

Як не сприймається, що М.Я. Марр, навіть визнаючи попередника звукової мови так званої ручної, припускає походження лексем усіх мов з чотирьох елементів, таким же чином має дивувати учених пошук Стівеном Пінкером універсального мислекоду у звуковому варіанті сучасних (йдеться про кроманьйонця) мов. Рівень сучасної науки уже дає підстави свідомо пояснити підсвідомі психічні акти людини анатомо-фізіологічними чинниками, а їх – підсвідомими потребами.

Отже, твердимо, що одною з хиб у вченні Стівена Пінкера стала абсолютизація звукової мови як об'єкта й предмета дослідження. При цьому ним нехтується навіть припущення, що структура й функціонування звукової (на жаль, нечленованої на природну й наукову мову у гуманітарних галузях науки) значною мірою завдячує попередньому жесто-мімічному етапу. У такому разі, важко пояснювані закономірності її будови й функціонування будуть доступні при вивченні попередньої форми засобу спілкування. До того ж, треба зважати на вже вказане хибне уявлення про єдину звукову мову, тоді як вона постає двома формами й двома етапами.

Логічно запроваджене Стівеном Пінкером розрізнення *мислекоду* і *коду* звукової мови (мовлення) [Пінкер 2004] не обходить питання: а хіба буває будь-яка інформація, не сформована і не виражена якоюсь формою. Не дивує й констатація американськими ученими неповної співвідносності змісту (думки) про пізнаваний світ і відтвореного звуковою мовою змісту. Очевидно, у даному випадку в автора йдеться про неповне співпадання наукової інформації (моделі світу на основі понятійного мислення) і повсякденно-побутової й художньої, реалізовуваних звуковою природною мовою. Нерозрізнення названих варіантів-етапів стає причиною безпорадності американського ученого у розв'язку ряду часткових проблем. Так, знехтувано американським психолінгвістом розуміння типів свідомості, зокрема досвідомості (генетично зумовленої), підсвідомості (на основі конкретно-образного мислення пересічної людини) й свідомості (ученого чи в окремі періоди життя пересічної людини).

Справді, чому автор не диференціює різні форми функціонування мови, а точніше засобу спілкування людини. Адже, здається, уже сприймається сучасними мовознавцями виділення жестів і міміки (ручної мови), звукової природної, звукової наукової (гуманітарних галузей), комп'ютерних мов та мови Інтернету. Названі форми постають різними етапами формування мови. Стівен Пінкер нехтує розрізненням звукової природної (повсякденного побутового мовлення й мови художньої літератури) та звукової наукової мови у гуманітарних галузях.

До останнього гіпертрофовано абсолютизована звукова мова (найперше, природна, повсякденно-побутової картини світу) не дає можливості більшості сучасних дослідників мови (особливо російським та українським) зрозуміти, що у такому вигляді так фіксовані анатомо-фізіологічною будовою тіла (підсвідомої й далі поступово усвідомлюючої) людини – це одна з можливих багатьох форм вираження закономірностей взаємодії її з природним середовищем, а значить ця універсальна форма постала на іншій, простішій і вона ж може бути базою для складання ще складніших, інших. Антропоцентризм (чи простіше егоїзм) людини визначає обсяг закономірностей взаємодії її з природним середовищем, а психічні потенції й матеріальне забезпечення визначають не лише обсяг, але й якісну глибину пізнання.

До останнього часу проблема співвідношення мови й мислення нівелювала проблему співвідношення мовно-мовленнєвої й психічної діяльності у цілому, власне витлумачення мовно-мовленнєвої діяльності як сформованої за закономірностями й засобами звукової мови. У цьому неважко переконатись на основі використаних автором цієї розвідки книг зарубіжних і російських та українських авторів, здебільшого під заголовком „Мова та мислення”. В українському мовознавстві трансформацію проблеми констатуємо у підручнику М.П. Кочергана [Кочерган 2010].

Оскільки *внутрішньомовні* закономірності – специфічно *трансформовані позамовні* закономірності функціонування соціологізованих *природних об'єктів* матерії, то й актуалізується міждисциплінарна наукова *інтеграція*. Під цим кутом зору постають сучасними науковими *алхіміками* у мовознавстві не лише акад. М.Я. Марр, але й однокурсник М.В. Гоголя П.О. Лукашевич чи сучасний дослідник М.М. Вашкевич, а також усі американські дескриптивісти та генеративісти на чолі з Ноамом Хомським, зокрема й Стівен Пінкер. Разом з тим такий ізоморфізм хай навіть надзвичайно віддаленою, але реальною робить перспективу у розв'язку проблеми автоматичного перекладу.

Американські дослідники мови усвідомили, зо поки ще не пізнані анатомо-фізіологічні закономірності функціонування людини, сприймаючись підсвідомо, залишаються *предметом* дослідження психології й аналізуються при вивченні психічної діяльності у цілому, зокрема мовної як її частини, а нами – при вивченні структури родового поняття свідомості і видового її члена – *підсвідомості*.

У книзі Стівена Пінкера саме обґрунтовується підсвідомо й прагматично підказаний основоположником генеративізму (і фактично когнітивізму) базована на синтезі психології й фізіології методика розв'язку

лінгвістичної проблематики значення, сутності мови у класичному розумінні. Обґрунтовується не одномоментний, а тривалий всебічний процес переведення розв'язку названої проблеми із суто теоретичної площини у прикладний аспект. На жаль, як свідчить наявна нині структура відділів Інституту мовознавства й пропедевтично формальне несистемне вивчення в основному лексичної і фразеологічної підсистеми мови російськими мовознавцями (і дещо українськими) за концептуальною методикою, це поки що не усвідомлюється навіть теоретиками академічних інститутів національної академії України (і, здається, Російської Федерації). Значить, ні українські, ні російські мовознавці фактично після невдалої спроби І.О. Мельчука розв'язати проблему автоматичного перекладу ще в 60-і роки минулого століття та такої ж невдалої спроби Ю.М. Караулова укласти автоматизований структурно-семантичний тематичний тезаурус російської мови фактично не орієнтують себе на значиму прикладну проблематику.

Складність розуміння сутності мови, її походження – в аспекті макроструктурному, значення в аспекті мікроструктурному відбиває кількарівневе ускладнення внутрішньомовних закономірностей, супроводжуване хаотично сформованою кількопарадигмальною лінгвістичною термінологією, часом запозиченою з філософії, зробили аналізовану проблему теоретично нерозв'язною і в прикладному аспекті – без будь-якої надії на її використання. Не лише зарубіжні лінгвісти-теоретики, але й вітчизняні Ф.С. Бацевич, О.В. Лещак, М.Ф. Олєфіренко та ін., здається, не розуміють, що пишуть свої книги для лінгвістичної нечисленної еліти.

В українському мовознавстві модерним випадком у теорії мовознавства постає дослідження С.С. Єрмоленка. Визнаємо, що зміст книги С.С. Єрмоленка [Єрмоленко 2006] і всієї нашої концепції С.О. Васильєвим визначається усуненням протиставлення теорії Ф. де Соссюра концепції Ч. Морріса, бо протиставлені одна одній вони унеможливають тлумачення функціонування мовної діяльності [Васильєв 1988: 109]. С.С. Єрмоленко аналізує процес мовотворення на рівні паремій та художніх текстів, прослідковуючи за співвідношенням у мовотворчості виявлених С.О. Васильєвим у Ч. Морріса іконічних знаків, індексів та знаків-символів [Васильєв 1988: 109]. Констатуємо, що ознайомлення з роботами С.С. Єрмоленка спрямували увагу на утвердженню у європейському й північноамериканському мовознавстві проблематику „Смисл ↔ Текст”, започатковану романтиком розв'язку теорії і практики автоматичного перекладу у колишньому СРСР І.О. Мельчуком, а нині активно розроблюваної його співвітчизником Ю.Д. Апресяном. Первинні ілюзії про розв'язку автоматичного перекладу, укладання ідеографічного словника поступаються складній теоретичній комплексній проблемі „Смисл ↔ Текст”. В українському мовознавстві вона започатковується спробою С.С. Єрмоленка, що нами наголошується.

Про темпи самопізнання людини можна судити хоча б з того, що фактично *підсвідомо* визначена ще давньогрецькими ученими фонема у процесі завершення формування буквенно-звукового письма науково була усвідомлена й категоріально визначена як функціональна звукова одиниця лише у ХХ ст. Якщо вважати це *якісним* аспектом аналізу одиниці найнижчої у системі звукової мови, то має насторожити *часова перспектива кількісного* відтворення кожної *фонем* у різних мовах, а тим більше кількісне відтворення одиниць (категорій) *інших підсистем* звукової мови та всієї системи *невербального* компонента мови у широкому розумінні.

Кваліфікований досвідчений професор-мовознавець констатує нині, що й попереднє компаративне, яке реалізувалося етимологічним аналізом у процесі реконструкції індоєвропейської прамови, ставило за мету відповісти на питання про сутність мови, як і структурне, відоме структурно-семантичним аналізом у вигляд трансформаційного, компонентного тощо прийомів американських дескриптивістів, підсвідомо й свідомо публічно заявлена спроба Ю.М. Караулова укласти тематичний словник російської мови чи навіть спроба І.О. Мельчука розв'язати проблему автоматичного перекладу у шістдесяті роки минулого століття демонстрували фактично передчасні романтичні спроби реалізувати кінцеве прикладне завдання мовознавства у цілому.

Усе сказане нами робить сприйнятною методики трансформаційного та аналізу за безпосередніми складниками дескриптивістів і Наома Хомського, а також концепцію Стівена Пінкера та проблематику „Смисл ↔ Текст”, започатковану І.О. Мельчуком.

Саме І.О. Мельчук запропонував, а в машинному варіанті реалізує Ю.Д. Апресян, розробляючи проблематику „Смисл ↔ Текст”. До речі, американського геперативіста Н. Хомського в основному психологічно (й дещо філософськи) продовжує його послідовник Стівен Пінкер [Пінкер 2004]. Еволюцію значення в інших учених не стану згадувати. Хіба що зверну увагу на розвідку Б. Ханзена „На полпути от словаря к грамматике: модальные вспомогательные слова в славянских языках [Ханзен 2006].

Автор не бере на себе сміливість визначити усю проблематику європейського і світового мовознавства з питань походження мови та значення у мові, зважаючи на свої скромні можливості. На жаль, певна обізнаність зі станом російського та українського мовознавства цього не дають підстав, а синтетичних, подібних до роботи Аркадьєвої [Аркадьєва 2008] розвідок навіть у російському мовознавстві (тим більше в україністиці) він знайшов небагато. Отже, науковим фундаментальним початком у теорії російського і, здається, європейського мовознавства, треба, мабуть, вважати теорію І.О. Мельчука, яка фактично поглиблює американських дескриптивістів, трансформованих органічно у генеративістів, а потім когнітивістів.

Ось таким чином підсумовуємо еволюцію становлення категорії значення на тлі аналізу еволюції лінгвістичних парадигм. почнемо з того, що зауважимо, що категорії значення у мовознавстві відповідають відомості у повсякденно-побутовому розумінні, категорія знання – у педагогіці, категорія інформації у науці, зокрема інформатиці. Складна еволюція його постання у давніх греків значення (у розрізнення лексичного й граматичного) започатковано мегаструктурно: було виділено значення мовних одиниць органами відчуттів

підсвідомо зусиллями дослідників описового мовознавства, найперше, в основній багатогранній, якою стало слово. Отже, констатуємо, що *описове* мовознавство штучно зосередилося на *звуковій* мові, нехтуючи *кінесіку* (рухи тіла), *міміку* (рухи м'язів обличчя, вираз очей) як засоби вираження емотивного компонента та жести (рухи рук та пальців рук) як засоби вираження ментальної частини свідомості.

На етапі компаративізму у XVII – XVIII ст. непрямо, безпосередньо у XIX ст. мікроструктурно підсвідомо визначається внутрішня форма мови В. фон Гумбольдтом і внутрішня форма слова О.О. Потєбнею, а макроструктурно підсвідомо – мовну картину у процесі визначення індо-європейської сім'ї мов з її групами на основі підсвідомо виявленого зв'язку мови як об'єкта, галузі лінгвістики з об'єктами історії географії, демографії етнографії тощо.

Представники структурної лінгвістики на початку XX ст. у Європі та США, у СРСР у другій половині усвідомлено у лінгвістиці, йдучи за ядерниками й генетиками, зосереджуються спершу на фонемі з її розрізняваними ознаками, а вже у XX ст. – на лексемі (а не слові як в описовому мовознавстві). У США до середини XX ст. поряд з формальною дескриптивною лінгвістикою структуралістів, використовуючи компонентний та дистрибутивний аналізи, генеративісти, які переходять на використання трансформаційного та аналізу за безпосередніми складниками, мікроструктурно аналізують мовне значення, зосередившись на формі мовних одиниць, а макроструктурно – представники антропологічної лінгвістики, що доповнювали європейських етнолінгвістів. Ноам Хомський став розрізняти глибинні (на відміну від поверхневих) лексичні й граматичні структури, кваліфікуючи як генетично зумовлені.

На початку XX ст. у СРСР формується антикомпаративне „пролетарське” „нове вчення” (пізніше як яфетидологія) акад. М.Я. Марра, який приходить до проблеми значення у мові через аналіз співвідношення мови й мислення у процесі досліджень пам'яток культури Закавказзя, а потім Середземномор'я – з одного боку, заперечуючи прамову, індо-європейську сім'ю, внутрішню форму мови й слова й обґрунтовуючи його в аспекті – макроструктурному під кутом єдиного глотогонічного процесу, а мікроструктурно, замість етимологічного аналізу і пошуку внутрішньої форми лексичного значення слова пропонує надуніверсальний чотирихелементарний аналіз через визначення у словах усіх мов чотирьох елементів, які нібито можна виявити в усіх словах різних мов світу.

У другій половині XX ст. в основному у США структуралізм трансформується у генеративізм, а в Європі структуралізм як формалізований напрямок, що на основі вивчення фонології (звукової системи) у процесі структурно-семантичного аналізу лексико-семантичних полів мовної моделі світу звертається до структуралізації лексичного значення. Функціональна лінгвістика переорієнтовується на системне вивчення граматичних значень мовних функціонально-семантичних полів. Функціональна парадигма з наголошенням на ролі функціонального призначення мовних одиниць (категорій) при виникненні кожної з них і категоріальній структуралізації у вигляді функціонально-семантичних полів у системі мови підказує, що значення мови як ідеального дубля пізнаваного людиною соціологізованого природного середовища, сформованого на основі асоціацій конкретно-образного мислення підсвідомості людини, формується саме на етапі переходу від неандертальця до кроманьйонця. У перспективі бачиться виявлення ієрархічної категоризація не лише лексичної підсистеми, а кожної з підсистеми і системи мови у цілому.

Література

Аркадьєва 2008: Аркадьєва, П.М. Структура бытия и семантико-синтаксический интерфейс. Обзор новейших работ [Текст] / П. М. Аркадьєва // Вопросы языкознания. – 2008. – № 2. – С. 107-133.

Бурлак 2011: Бурлак, С. Происхождение языка. Факты, исследования, гипотезы [Текст] / С. Бурлак. – М. : Астрель CORPUS, 2011. – 464 с.

Безпаленко 2010: Безпаленко, А.М. Слово в аспекті гештальт-теорії. Принцип суміжності [Текст] : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.15 / Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 34 с.

Буржуазная 1974: Буржуазная философия XX века [Текст] / Ред. коллегия : Л. И. Митрохин, Т. И. Ойзерман, Л. И. Шершенко. – М. : Политиздат, 1974. – 334 с.

Васильев 1988: Васильев, С.А. Синтез смысла при создании и понимании текста : Филос. пробл. / АН УССР. Ин-т философии [Текст] – К. : Наук. думка, 1988. – 240 с.

Васько 2011: Васько, Р.В. Бінарність як фундаментальний принцип організації кінакемних систем [Текст] / Р. В. Васько // Проблеми зіставної семантики : Зб. наук. статей. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Ч. I. – 397 с.

Довбня 2011: Довбня, І.П. Еволюція бінарної структури простору у французькій, англійській та українській мовах [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.17 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 19 с.

Єрмоленко 2006: Єрмоленко, С.С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць : Монографія [Текст] / С. С. Єрмоленко. – К., 2006. – 384 с.

Коновалова 1929: Коновалова, Е. Химия головного мозга [Текст] // Большая медицинская энциклопедия / Гл. ред. Н. А. Семашко. – Том седьмой. Гимнастика – Готштейн. – Акционерное общество „Советская энциклопедия”. – М., 1929. – С. 528-540.

Коновалова 1929: Коновалова, Е. Анатомия головного мозга [Текст] // Большая медицинская энциклопедия / Гл. ред. Н. А. Семашко. – Том седьмой. Гимнастика – Готштейн. – Акционерное общество „Советская энциклопедия”. – М., 1929. – С. 504-528.

Кочерган 1980: Кочерган, М.П. Слово і контекст : Лексична сполучність і значення слова [Текст] / М. П. Кочерган. – Львів : Вища школа. Вид-во при Львівському ун-ті, 1980. – 165 с.

Кочерган 1997: Кочерган, М.П. Словарь русско-украинских межъязыковых омонимов („ложные друзья переводчика”). Словник міжмовних омонімів („фальшиві друзі перекладача”) [Текст] / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1997. – 400 с.

Кочерган 2006: Кочерган, М.П. Загальне мовознавство: Підручник. Видання 2-ге виправлене й доповнене [Текст] / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2006. – 464 с.

Маркова 2010: Маркова, Л.А. Физика мозга и мышление человека [Текст] / Л. А. Маркова // Вопросы философии. – 2010. – № 3. – С. 161-171.

Моммзен 1997: Моммзен, Т. История Рима [Текст] / Теодор Моммзен. – В 4 т. (кн. I – III). Ростов/н/Д. : Феникс, 1997. – 640 с.

Основные направления 1966: Основные направления исследований психологии мышления в капиталистических странах [Текст] / Отв. ред. Е. В. Шорохова. – М. : Наука, 1966. – 297 с.

Пинкер 2004: Пинкер, Стивен. Язык как инструмент. Пер. с англ. Е. В. Кайдановой [Текст] / Общая редакция В. Д. Мазо. – М. : Едитореал УРСС, Проспект 60-летия Октября, 9. Лицензия ИД № 05175 от 25.06.2001. Подписано к печати 20.04.2004 г.

Плоткин 1993: Плоткин, В.Я. Фонологические кванты [Текст] / В. Я. Плоткин. – Новосибирск : Наука, 1993. – 180 с.

Плоткин 1977: Плоткин, В.Я. О первичной фонологической единице [Текст] / В. Я. Плоткин / Грамматические исследования по германским языкам : сб. науч. тр. (Кишиневский гос. ун-т. – Кишинев. – Изд-во Кишиневского ун-та, 1977. – С. 138-168.

Татаринов 1985: Татаринов, Л.П. Палеонтология и эволюционное учение [Текст] / Л. П. Татаринов. – М. : Знание, 1985. – 64 с.

Ханзен 2006: Ханзен, Б. На полпути от слова к грамматике: модальные вспомогательные слова в славянских языках [Текст] / Б. Ханзен // Вопросы языкознания. – 2006. – № 3. – С. 68-85.

Чернышева 1929: Чернышева, С. Филологическое и онтогенетическое развитие головного мозга [Текст] / С. Чернышева // Большая медицинская энциклопедия / Гл. ред. Н. А. Семашко. – Т. 7. Гимнастика – Готштейн. – М. : Акционерное общество „Советская энциклопедия”, 1929. – С. 490-504.

Автор статьи, учитывая эволюцию лингвистических парадигм, в каждой из них характеризует категорию значения. Делает это, используя психологическую категорию сознания и её видовые категории не сознания, подсознания и собственно сознания, а также дифференциация в структуре сознания ментальный, эмотивный и волевой компоненты.

Ключевые слова: лингвистическая парадигма, категория, значение, сознание, подсознание.

Considering the evolution of linguistic paradigms, the author of the article characterizes the category of meaning in each of them. For this purpose the author uses the psychological category of cognition and its related categories: non-cognition, subcognition, and the category of cognition itself. The mental, emotive and conative components are being differentiated in the structure of cognition.

Keywords: linguistic paradigm, category, meaning, cognition, subcognition.

Надійшла до редакції 29 вересня 2012 року.

Марина Пименова

УДК 811.161.1(075.8)

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Статья посвящена результатам современных концептуальных исследований. У статті наводяться дві класифікації концептів: В.І. Карасика і М.В. Піменової.

Ключові слова: концепт, знання, класифікація концептів.

Знания человека об окружающей действительности и способ, которым он классифицирует мир, выражены в его языке; с другой стороны, язык является тем единственным средством, при помощи которого мы можем проникнуть в скрытую от нас сферу ментальности, ибо он определяет способ членения мира в той или иной культуре. Исследование языка сближается с исследованием когнитивных (процедур, связанных с приобретением, хранением, передачей и выработкой знаний).

Язык отражает процесс познания, выступая в качестве основного средства выражения мысли. Язык начинает восприниматься как путь, по которому можно проникнуть в представления людей о мире. В центре